

บทที่ ๔

การเปรียบเทียบลักษณะแตกต่างและคล้ายคลึงของ เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธปรัชญาและ
ปรัชญาภควัทคีตา

ก. ลักษณะที่แตกต่างกันของ เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธปรัชญาและคีตา

๑. ทศนะ เรื่องกรรมและผลกรรมทำให้ใช้ เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมต่างกัน

ข้อสรุปของรายละเอียดจาก เนื้อหาของบทที่ ๒ และบทที่ ๓ คือ "เกณฑ์ตัดสิน
จริยธรรมในพุทธปรัชญาใช้หลัก กุศลเจตนา" (พระราชวรมณี ๒๕๒๕, ๑๗๔) และ เกณฑ์ตัดสิน
จริยธรรมในปรัชญาภควัทคีตาใช้หลัก "เจตนาบูชาพระเจ้าโดยทำหน้าที่ตามวาระ" (แสง
มนวิฑูร ๒๕๐๔, ๓๔) ในทัศนะ เรื่องกรรมนั้น พุทธปรัชญาสอนว่า การกระทำโดยมีเจตนา คือ
มีความตั้งใจที่จะกระทำจึงจะถือว่าเป็นกรรม เจตนา เป็นสารัตถะสำคัญของกรรม ความ
หมายของกรรมในปรัชญาทั้งสองระบบมีความแตกต่างกันในรายละเอียดคือ พุทธปรัชญาถือว่า
"กรรมดีและชั่วที่บุคคลกระทำ เกี่ยวข้องกับ เจตนาที่เป็นกุศลหรืออกุศลของบุคคลนั้นโดยตรง"
(สุต. มัชฌิม. อุปริ ๑๔/๑๒๔/๑๖๐) ส่วนปรัชญาภควัทคีตาแม้จะถือว่า ความจงใจหรือความ
ตั้งใจที่จะประกอบกรรม เป็นสาเหตุแห่งกรรม แต่ในเรื่องกรรมดีและชั่วที่บุคคลกระทำจะมี
ลักษณะผูกพันกับความยึดมั่นในพระเจ้าอย่างใกล้ชิด "การกระทำใดมีจุดประสงค์เพื่อบูชาและ
ยึดถือในพระเจ้าตามที่ศนะของคีตาถือ เป็นการกระทำที่ทำด้วยเจตนาดีจัดเป็นกรรมดี และ
การกระทำใดมีจุดประสงค์ตรงกันข้ามย่อม เป็นไปเพื่อความติตข้องในสังสารวัฏ" (แสง มนวิฑูร
๒๕๐๔, ๒๐๒-๒๐๓)

ปรัชญาทั้งสองระบบถือว่า กรรมที่บุคคลกระทำอันมีผลให้ต้องเวียนว่ายตายเกิด
ในสังสารวัฏนั้นมีสาเหตุมาจากความไม่รู้แจ้งในสภาวะที่แท้จริงของสรรพสิ่ง แต่พุทธปรัชญา
สอนว่า สภาวะแท้จริงแห่งสรรพสิ่ง คือ ไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ทุกขัง
(ความทุกข์) และอนัตตา (ความไม่มีแก่นสารหรือตัวตน) สัตว์โลกประกอบขึ้นด้วยชั้น ๕
อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งล้วนอยู่ในไตรสภาวะดังกล่าว

ความไม่รู้แจ้งแห่งไตรสภาวะนี้ เรียกว่า อวิชชา ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความหลงผิด ความหลงผิดทำให้เกิดตัณหา และตัณหาทำให้เกิดอุปาทาน คือ ยึดมั่นถือมั่นในความไม่เที่ยงว่าเที่ยง ยึดมั่นในความไม่มีตัวตนว่ามีตัวตน อวิชชาเป็นเหตุให้เกิดกรรมทำให้ติดข้องในสังสารวัฏ ส่วนในทัศนะของภควัตศิศาสภาวระแท้จริงแห่งสรรพสิ่ง คือ สภาวะแห่งพระเจ้า ซึ่งเป็นความเที่ยงแท้แน่นอน เป็นความสุขอันเป็นนิรันดร และเป็นตัวตนที่สมบูรณ์ยิ่ง สรรพสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไปโดยอำนาจของพระองค์ พระองค์ดำรงอยู่ในสรรพสิ่ง และสรรพสิ่งมีต้นกำเนิดจากพระองค์ ชีวாதมันซึ่งมีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน คือ ส่วนหนึ่งขององค์พระเจ้า ล้มมีชีวิตมีชีวิตรอดเป็นแก่นแท้เป็นตัวตน ความติดข้องในสังสารวัฏเกิดขึ้น เพราะชีวิตรอดมีความหลงผิด ไม่รู้ในสภาวะจริงแท้แห่งตน ความไม่รู้นี้เรียกว่าอวิชชา เกิดขึ้นเพราะชีวิตรอดไปอยู่ร่วมกับร่างกายซึ่งเป็นวัตถุ หลงลืมในสภาวะดั้งเดิมอันเป็นอชิตตานั้น พระเจ้าเป็นตัวตนสูงสุด สรรพสิ่งถือกำเนิดจากพระองค์ สภาวะที่ปรากฏเป็นสากลจักรวาลของพระองค์ มีทั้งสภาวะที่เป็นวัตถุและชีวิตรอด

สาเหตุแห่งกรรมตามทัศนะของพุทธปรัชญากับภควัตศิศามีลักษณะไม่ต่างกันมากนัก โดยถือว่าอวิชชาหรืออวิชชาอันได้แก่ ความไม่รู้แจ้งในความเป็นจริง เป็นสาเหตุพื้นฐานที่ทำให้การกระทำมีสภาพเป็นกรรม ถ้ายังขจัดอวิชชาหรืออวิชชาไม่ได้ก็ยังไม่เข้าถึงความหลุดพ้นจากสังสารวัฏไม่ได้ อย่างไรก็ตาม "แม้ว่าพุทธปรัชญาและศิศาจะเห็นพ้องกันในแง่ที่อวิชชาหรืออวิชชาเป็นสาเหตุเกิดกรรม แต่ความหมายของอวิชชาหรืออวิชชามีความแตกต่างกัน คือ อวิชชาตามทัศนะพุทธปรัชญา หมายถึง การไม่รู้แจ้งในไตรลักษณ์ ไม่เข้าใจในอริยสัจ ๔ ส่วนอวิชชาของศิศานั้น หมายถึง การไม่รู้แจ้งในตัวตนที่เที่ยงแท้ คือ การรู้จักอัตมันซึ่งเป็นอชิตตที่แท้จริง สิ่งที่จัดเป็นอวิชชาของพุทธปรัชญาเป็นสิ่งที่จัดเป็นอวิชชาของอินดู และอวิชชาของพุทธนั้นกลับถือว่าเป็นอวิชชาในทัศนะของอินดู" (จิรวรรณ ชินะโชติ ๒๕๒๓, ๑๐๕)

ในด้านที่เกี่ยวกับผลของการกระทำนั้น ในหลักคำสอนของพุทธศาสนาถือว่าผู้ที่ประกอบกรรมไว้อย่างใดต้องได้รับผลกรรมอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง กฎแห่งกรรมเป็นกฎของเหตุผลที่เป็นสากล เป็นกฎแห่งธรรมชาติ มิได้เป็นกฎที่พระเจ้าหรือมนุษย์ผู้ยิ่งใหญ่คนใดสร้าง

ขึ้น มนุษย์แต่ละคนจะเป็นอะไร และอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับกรรมหรือการกระทำของตนเอง ผู้ใดทำกรรมดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ดังจะทราบได้จาก ศตวรรษในคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ว่า

(๑) "หญิง, ชาย, คฤหัสถ์, บรรพชิต ควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย เราทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักได้รับผลของกรรมนั้น" (อภิณหปัจจเวกขณสูตร ๒๒/๔๒)

(๒) "หว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ทำกรรมดีก็ไ้ผลดี ทำกรรมชั่วก็ไ้ผลชั่ว" (สังยุตตนิคาย สคาถวรรค ๑๔/๓๓๓)

(๓) "คนชั่วยังเห็นเป็นดีอยู่ トラบเวลาที่ความชั่วยังไม่ให้ผล เมื่อใดความดีให้ผล เมื่อนั้นคนดีย่อมเห็นความดี" (ธัมมบท ๒๔/๓๐)

(๔) "กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวดีต่างกัน" (จุฬกัมมวิวัฏฐสูตร ๑๔/๓๓๖)

(๕) "บุคคลไม่ได้เป็นคนถ้อย คนดีเพราะชาติ หากเป็นเพราะการกระทำ บุคคลเป็นชาวนา เป็นนักรบ เป็นพ่อค้า เป็นคนรับใช้ เป็นโจร เป็นทหาร เป็นนักรบชายัญ เป็นพระราชาก็เพราะการกระทำ โลกเป็นไปเพราะกรรม หมู่สัตว์เป็นไปเพราะกรรม สัตว์ทั้งหลายผูกพันอยู่ที่กรรม เหมือนลิ่มสลักเป็น เครื่องยึดรถที่แล่นไปอยู่นั่น" (วาเสฏฐสูตร ๑๓/๖๔๔)

ด้วยเหตุนี้กรรมหรือการกระทำที่มีเจตนาจึงนำมาพิจารณาตัดสินความดีหรือชั่วของแต่ละบุคคลผู้ที่กระทำโดยมีเจตนาดี เป็นกุศล ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ ก็ถือว่ามีการทำความดี มุ่งเพื่อทำดี พุทธปรัชญาถือว่า เจตนาในการกระทำเป็นสิ่งสำคัญ ต่อการพิจารณาความดีความชั่ว เจตนาในการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่แสดงจิตใจของผู้กระทำ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำอาจผิดผันไปไม่ตรงกับเจตนาได้ เพราะความเป็นอนิจจังของโลก แต่อย่างไรก็ดีพุทธปรัชญาการสอนไว้เป็น เครื่องชี้แนะว่า ทุกคนจะต้องได้รับผลของกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้โดยผู้ทำกรรมดีก็ย่อมได้รับผลดีตอบแทน ผู้ทำกรรมชั่วก็ย่อมจะได้รับผลชั่วตอบแทน

ส่วนปรัชญาภควัศตาก็ได้ยอมรับในหลักการที่ว่า ผู้ใดกระทำกรรมอย่างใดก็ย่อมได้รับผล เช่นนั้นตอบแทน เหมือนกัน เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมตัดสินกันที่เจตนาบูชาพระเจ้า ในการกระทำของบุคคลอันจัดว่าเป็นสิ่งดี และการกระทำโดยมีเจตนาที่เพียง เบนไปจากนี้

ก็ย่อมห่างไกลความดีในทัศนะศิคา เจตนาที่มีลักษณะบูชาพระเจ้า คือ การกระทำหน้าที่ตาม
 วรรณะของตนอย่างเคร่งครัดโดยมีเจตนาไม่หวังผลส่วนตนในการกระทำ ไม่คำนึงถึง
 ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่ แต่มุ่งบำเพ็ญเพื่อความดีเพื่อสร้างประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่
 มุ่งกระทำโดยรำลึกเสมอว่า ได้มอบผลแห่งการกระทำคืนนั้นแก่พระเจ้า ศิคาถือว่าผลดีย่อม
 เกิดแก่ผู้ทำดี และผลร้ายย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ทำชั่ว บุคคลผู้ทำดีได้ชื่อว่า เป็นผู้ภักดีต่อพระเจ้า
 และพระเจ้าจะนำเขาไปสู่ความพ้นทุกข์ คือ บรรลุถึงโมกษะ หลุดพ้นจากการเวียนว่าย
 ตายเกิดในโลก ไปอยู่กับพระเจ้าในสวรรค์เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว ในคัมภีร์ภควัทศิคา โสลกที่
 ๑๖, ๑๗, ๑๘ ของอัครยายที ๑๔ "คุณตริยวิภาคโยค" ระบุถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

... (๑๖) กรรมของผู้ทำดีย่อม เพลิดเพลินปราศจากมลทินและประกอบด้วยสัจวะ
 (ความดี) แต่กระทำให้ผลเป็นความทุกข์ และตมะ เพลิดเพลินเป็นอัญญาณ(ความ
 หลงผิด)

(๑๗) ญาณเกิดจากสัจวะ โลกเกิดจากรชะโดยแท้ ประมาท, โมหะ
 และอัญญาณเกิดจากตมะ

(๑๘) ผู้ตั้งอยู่ในสัจวะ ย่อมไปสู่เบื้องบน(พระเจ้า) ผู้ตั้งอยู่ในรชะ
 ย่อมดำรงอยู่ในท่ามกลาง (เวียนว่ายตายเกิดในโลก) ผู้ตั้งอยู่ในตมะ
 (ความชั่ว) ย่อมลงสู่เบื้องต่ำ(นรก) (แสง มนวิฑูร ๒๕๐๔, ๑๗๓)

นอกจากนี้ภควัทศิคา ยังระบุถึงประเภทของผลแห่งการกระทำและลักษณะของ
 การกระทำที่ควรรงดเว้นหรือการกระทำที่ควรทำตามทัศนะทางจริยธรรมของศิคาไว้ดังนี้

... (๑๒) ผลแห่งกรรมมีสามอย่างคือ ไม่ดีล้วน ๆ, ดีล้วน ๆ และ
 ระคนกันทั้งสองอย่าง ซึ่งย่อมเพลิดเพลินแก่ผู้ไม่สละ เมื่อเขาผู้นั้นละโลก
 ไปแล้ว แต่จะไม่เพลิดเพลินแก่สันยาสิ(นักบวช)เลย (แสง มนวิฑูร
 ๒๕๐๔, ๒๐๔)

... (๓) ผู้รู้บางคนกล่าวว่า กรรมที่มีโทษ เป็นสิ่งที่ควรสละ แต่
 บางคนกล่าวว่า กรรมอันได้แก่ ชัญ ทาน ตบะ เป็นสิ่งที่ไม่ควรสละ

(๔) ท่านผู้ประเสริฐในตระกูลภรต ท่านจงฟังข้อยุติของอาตมา
 ในเรื่องการเสียสละนั้น อูกรบุรุษสมิง อันที่จริงการเสียสละ เขาพรรณา
 เป็นสามชนิด

(๕) กรรม คือ ชัญ ทาน ตบะ เป็นสิ่งไม่ควรสละ มันเป็นสิ่ง
 ที่ควรทำโดยแท้เพราะ ชัญ ทาน ตบะ เป็นเครื่องชำระให้บริสุทธิ์ของ
 ผู้รู้ทั้งหลาย

(๖) แม้กรรมเหล่านี้ ก็ควรทำโดยไม่ติดอยู่เลยและโดยไม่หวังผล
 ตอบแทน ปารถ นี้เป็นความเห็นของอาตมาอย่างเด็ดขาดและสูงสุด
 (แสง มนวิฑูร ๒๕๐๘, ๒๐๓)

ปรัชญาภควิหคิตาถือว่า ผลของกรรม คือ การกระทำที่ย่อมได้รับผลดีตอบแทน
 ทำชั่วย่อมจะได้รับผลร้ายแก่ผู้กระทำซึ่งเป็นทัศนะที่สอดคล้องกับพุทธปรัชญา แต่ต่างกัน
 ตรงที่การได้รับผลดีและผลชั่ว ในพุทธปรัชญาเป็นไปตามกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติ
 ที่เกิดขึ้นเองตามปัจจัยของเหตุ ส่วนศิตานันจะต้องมีผู้ทำให้ผลเกิดขึ้นซึ่งได้แก่องค์พระเจ้า
 โดยถือว่าพระเจ้าเป็นผู้ทรงบันดาลให้ผลของกรรมเกิดขึ้นตามควรแก่กรรมนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้
 การกระทำใดถ้ามีจุดมุ่งหมายเป็นไปเพื่อความเข้าใจและเข้าร่วมในการมีเจตนาบูชาพระเจ้า
 การกระทำนั้นก็จัดเป็นการกระทำที่ดีและย่อมต้องได้รับผลดี เป็นการตอบแทนจากการกระทำนั้น
 การกระทำบางอย่างที่มีได้ทำโดยมีเจตนาบูชาพระเจ้าหรือมีจุดมุ่งหมายเพื่อพระองค์ แม้ว่า
 จะมีรูปแบบของการกระทำที่คล้ายคลึงกันแต่ขาดเจตนาดังกล่าวก็ถือว่าเป็นสิ่งไม่ควรทำ
 หรือชั่วได้ การมีเจตนาเพื่อบูชาพระเจ้าหรือระลึกถึงพระองค์จึงเป็นเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินทาง
 จริยธรรมสำหรับปรัชญาภควิหคิตา ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนของหลักการนี้ ปรากฏในเนื้อหาของ
 ของคัมภีร์ทั้งหมด ซึ่งพระภุชณะได้สอนให้อรชุนทำตนเป็นดั่งเครื่องมือของพระเจ้า มุ่ง
 เจตนากระทำหน้าที่ตามวาระภักษัตริย์เพื่อเป็นการบูชาพระองค์ อรชุนจำเป็นต้องรบ
 แม้ต้องฆ่าพันธมิตรพี่น้องหรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อผดุงคุณธรรมและความยุติธรรมไว้
 ศิตาถือว่าเป็นการทำความดีไม่จัดเป็นบาป แต่จัดเป็นการทำเพื่อสงเคราะห์โลกโดยขจัด
 กวาดล้างคนชั่วเพื่อรักษาความดีงามไว้ มีข้อแนะนำคือให้ตั้งจิตมุ่งที่พระเจ้า ด้วยสรรพเดชะ
 และอำนาจของพระองค์จะบันดาลให้พ้นจากบาป เพราะผลของกรรมดีและกรรมชั่วมีองค์พระเจ้า
 ทรงเป็นผู้ลิขิตให้บุคคลได้รับผล ัธยายที่ ๑๘ โศลกที่ ๕๖, ๕๗, ๖๑, ๖๒ และ ๖๖
 ได้ยืนยันในทัศนะดังกล่าว

...(๕๖) ผู้ใดอาศัยอาตมา กระทำสรรพกรรมทุกเมื่อแล้ว เขาจะ
 บรรลุบทอันเที่ยงแท้ไม่แปรผัน เพราะความอำนวยของอาตมา

(๕๗) ท่านจงสลักสรรพกรรม ลงในอาตมาด้วยใจ จงยึดอาตมา
 เป็นที่พึ่งอาศัยหลักฐ์(ชญาณโยคะ) แล้วจงมีจิตประจํามุ่งอยู่ในอาตมาเสมอ

(๖๑) อรชุน ธรรมกาย(พระเจ้า) ดำรงอยู่ในหฤทัยประเทศ
ของสรรพทนต์ แล้วยังสรรพทนต์ให้หม่นด้วยมายาตั้งว่าหุ่นยนต์ ฉะนั้น

(๖๒) ภารต ท่านจงถือธรรมกาย นั้นเป็นที่พึ่งโดยประการทั้งปวง
ท่านจะถึงสถานอันสงบระงับ ประเสริฐ เพียงแท้ เพราะความอำนวย
ของธรรมกายนั้น

(๖๖) ท่านจงสละสรรพธรรมทั้งหลายเสีย ยึดอาตมาอย่างเดียว
เป็นสรณะ อาตมาจักเปลี่ยนท่านจากบาปทั้งปวง (แสง มนวิฑูร ๒๕๐๙,
๒๑๖-๒๑๘)

และนอกจากนี้ในอรรถขยายที่ ๑๒ โศลกที่ ๗, ๘, ๙, ๑๐ ก็ได้กล่าวถึงสรรพเดชะ
อันยิ่งใหญ่ของพระเจ้าที่โอบอุ้มบุคคลผู้มีความภักดีในพระองค์ว่า

... (๗) อาตมาจะเป็นผู้จุดผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในอาตมาอย่างเดียว เหล่านั้นขึ้นจาก
ทะเลคือสังสารวัฏเป็นแดนมฤตยูโดยไม่นานเลย ปารถ

(๘) ท่านจงวางใจในอาตมา จงยังความรู้ให้อาศัยในอาตมา ท่าน
จักอยู่ในอาตมาโดยแท้ ต่อไปไม่ต้องสงสัย

(๙) ก็เมื่อท่านไม่อาจตั้งจิตไว้ในอาตมาโดยมั่นคงได้แล้ว เมื่อเช่นนั้น
ท่านจงปรารถนาเพื่อบรรลुอาตมา ด้วยการฝึกหัดโยคะ นะธณูชัย

(๑๐) ถ้าท่านไม่สามารถ ในการฝึกหัดโยคะ ก็จงเป็นผู้กระทำความผิดเพื่อ
อาตมาเป็นที่ยิ่ง เมื่อท่านกระทำความผิดเพื่ออาตมาแล้ว ท่านจักถึงความสำเร็จได้
(แสง มนวิฑูร ๒๕๐๙, ๑๔๒)

กล่าวโดยสรุป ผลของการกระทำตามนัยแห่งภควทศิตา ย่อมเป็นไปตามกฎ
แห่งเหตุและผลซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมด้วยอำนาจของพระเจ้า ผลของกรรมดีย่อมเกิด
ขึ้นแก่ผู้ประกอบกรรมดี ผลของกรรมชั่วย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ประกอบกรรมชั่ว ผู้ประกอบกรรมดี
คือผู้ที่มีเจตนาบูชาพระเจ้า ในการกระทำความกรรมซึ่งภควทศิตาสอนให้กระทำความกรรมทุกอย่าง
ตามหน้าที่ของแต่ละวาระ โดยไม่ต้องคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นในแง่ที่เป็นการหวังประโยชน์
ส่วนตน ผู้ที่ปั้นดาลให้ผลกรรมเกิดขึ้นคือพระเจ้าและจะตอบสนองแก่บุคคลผู้กระทำความกรรมนั้น
โดยตรงเมื่อบุคคลสิ้นชีวิตจากโลกนี้ไป ผลของกรรมดีอันเนื่องจากการกระทำโดยมีความภักดี
เชื่อมั่นในคำสอนของศิตา และยึดถือในองค์พระเจ้า พระองค์จะนำชีวิตมันของบุคคลนั้น
ไปสู่สภาวะสูงสุด คือ การเข้าร่วมเป็นเอกภาพกับพระเจ้าในสรวงสวรรค์ ศิตามีได้ตัดสิน

ความคิดความเชื่อโดยพิจารณาผล แต่ตัดสินใจเจตนาของบุคคลในการกระทำแต่ละครั้ง ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นแนวความคิด เชื่อมโยง เกี่ยวกับอันติมสังขะใน เรื่องกรรมและ ผลกรรมซึ่ง เกี่ยวข้องกับ เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธปรัชญาและปรัชญาภควทศิตาอย่างใกล้ชิด อันมีผลทำให้ทัศนะ เรื่อง เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมของปรัชญาทั้งสองระบบมีความแตกต่างกัน

๒. ความสัมพันธ์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ

ลักษณะที่แตกต่างกันอีกประการหนึ่งของ เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมในพุทธปรัชญา และปรัชญาภควทศิตา คือ ลักษณะความไม่ผูกพันกับอำนาจเหนือธรรมชาติของ เกณฑ์ในพุทธปรัชญา และลักษณะที่มีความผูกพันกับอำนาจเหนือธรรมชาติของภควทศิตา ซึ่งในที่นี้หมายถึงอำนาจของ พระเจ้า เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมในพุทธปรัชญาถือเอาเจตนาของบุคคลเป็น เครื่องตัดสิน เด็ดขาด กุศลเจตนาและอกุศลเจตนาในการกระทำเป็นสิ่งที่ใช้วัดว่ากระทำดีหรือชั่ว พุทธปรัชญาถือว่า เจตนาดังกล่าวเกิดจากจิตของบุคคลผู้นั้นเอง พุทธธรรมได้แยกแยะบุคคล ออกเป็นส่วนประกอบต่าง ๆ ๔ ประเภทหรือ ๔ หมวด เรียกว่า เบญจขันธ์ ประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เจตนาของบุคคลมีที่ตั้งอยู่คือในสังขาร "สังขารได้แก่องค์ประกอบหรือคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต มีเจตนาเป็นตัวนำในการปรุงแต่งจิต ให้ดีหรือชั่วหรือเป็นกลาง ได้ปรุงแปรการตริตริกนึกคิดในจิตและแสดงออกทางกาย วาจา ให้เป็นไปต่าง ๆ อันเป็นที่มาของกรรม สิ่งซึ่งเป็นลักษณะพิเศษที่แตกต่างกันระหว่าง สังขารขันธ์กับนามขันธ์อื่น ๆ คือ นามขันธ์อื่นอันได้แก่ เวทนา สัญญา วิญญาณ ทำงาน เฉพาะกับอารมณ์ที่เข้ามาปรากฏในจิตเป็นสภาพที่ต้องเกี่ยวเนื่องด้วยอารมณ์ เกาะเกี่ยวกับ อารมณ์ ต้องอาศัยอารมณ์จึงดำเนินไปได้และเป็นฝ่ายรับอารมณ์เท่านั้น แต่สังขารขันธ์ สามารถมีการริเริ่มเองได้ ตั้งเจตจำนงเองได้และเป็นฝ่ายกระทำต่ออารมณ์" (พระราชวรานูณี ๒๕๒๖, ๑๖) ลักษณะนี้เป็นไปตามธรรมชาติซึ่งในทัศนะพุทธปรัชญาสอนว่า สิ่งทั้งหลาย ทั้งปวงที่เกิดขึ้นในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ วัตถุต่าง ๆ ทั้งหมดล้วนเกิดขึ้นและเป็นไป ตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย มิได้เกิดขึ้นหรือเป็นไปโดยมีอำนาจของพระเจ้า เข้ามาบัญชา ควบคุมให้เกิดขึ้นแต่อย่างใด มนุษย์ย่อม เวียนว่ายตายเกิด เพราะกรรมที่ตนได้กระทำไว้และมีชีวิตไปตามผลของกรรมนั้น การกระทำด้วยเจตนาอัน เกิดจากความไม่รู้แจ้งในอริยสังขัจย้อม

ก่อให้เกิดความหลง ก่อให้เกิดกิเลส ก่อกรรมและผลของกรรมซึ่งต่อเนื่องกันไป เป็นสาเหตุให้มนุษย์เวียนว่ายตายเกิดขังอยู่ในโลกเป็นวัฏจักรเรื่อยไป จนกว่าจะได้ปฏิบัติตนให้เข้าถึงและรู้แจ้งในอริยสัจ ๔ ซึ่งตรัสรู้โดยพระพุทธองค์ เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธปรัชญาที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ซึ่งถือกันว่าเป็นมนุษย์มิใช่เทวบัญญัติแต่อย่างใด ซึ่งต่างกับศิวาซึ่งถือว่า เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมเป็นเทวบัญญัติ คือ บัญญัติขึ้นโดยองค์พระเจ้า จึงอาจกล่าวได้ว่า เกณฑ์ในศิวานั้น เป็น เกณฑ์ที่พระเจ้าได้ประทานมาให้มนุษย์ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินความคิดและความชั่ว

...พุทธธรรมย่อมไม่ใช่เทวโองการ ที่กำหนดให้ศาสนิกประพฤติปฏิบัติอย่างนั้นบ้างอย่างนี้บ้างสุดแต่เทวประสงค์ แต่เป็นสิ่งที่พุทธองค์กำหนดขึ้นตามหลักเหตุผลของกฎแห่งธรรมชาติ ซึ่งผู้ปฏิบัติตามจะต้องมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบ (พระราชวรมณี ๒๔๒๕ ๗๖๒)

...ผู้ใดเล่าเรียนเรื่องอันเป็นธรรมของอาตมา(พระเจ้า). อาตมาจักกลายเป็นที่ปองปรารถนาของผู้นั้นด้วยยัญยิตี คือ หลักฐี, ท่านจงสละสรรพธรรมทั้งหลายเสีย ยึดคำสอนของอาตมาอย่างเดียวเป็นสรณะ อาตมาจักเปลี่ยนท่าน จากบาปทั้งปวง (อถยายที่ ๑๔ โศลกที่ ๗๐, ๖๖)

แม้ว่าปรัชญาทั้งสองระบบจะยอมรับในหลักการของเหตุปัจจัย แต่เหตุปัจจัยตามทัศนะของพุทธปรัชญาไม่ขึ้นอยู่กับการควบคุมของพระเจ้า หากเป็นไปตามกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่มีพระเจ้าอยู่เบื้องหลังความเป็นไปต่าง ๆ ส่วนในปรัชญาภควิศวานั้นถือว่า พระเจ้าเป็นเหตุปัจจัยอันคิมะของสิ่งทั้งปวง เป็นที่มาของโลก และควบคุมโลกไว้ด้วยสรรพเดชะของพระองค์ "(๑๗) อาตมาเป็นบิดา เป็นมารดา เป็นเจ้าตา และเป็นบรรพบุรุษของโลกนี้ เป็นโองการอันบริสุทธิ์ที่ควรรู้ เป็นฤคเวท สามเวท และยชุรเวท (แสง มนวิฑูร ๒๕๐๔, ๑๐๔) - (๓๔) แม้อรชุน อาตมาเป็นพี่ชของสรรพสิ่ง สกลจักรวาลที่ปรากฏ หากเว้นอาตมาเสียแล้วก็ย่อมมีขึ้นไม่ได้" (แสง มนวิฑูร ๒๕๐๔, ๑๒๗) ด้วยเหตุนี้เจตนาในการบูชาพระเจ้าที่มีในการกระทำซึ่งทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ มีใจมุ่งที่พระเจ้าด้วยความรักและระลึกถึงพระองค์อยู่เสมอจึงถือว่าเป็น เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมในแง่ของการทำความดี ส่วนการกระทำโดยมีเจตนาอื่นแอบแฝง ไม่ยึดถือพระเจ้า ไม่บริสุทธิ์ใจ อันเป็นลักษณะตรงกันข้าม จัดเป็นการทำความชั่ว

๒.๑ พระเจ้ากับบทบาททางจริยธรรมซึ่งส่งผลต่อมนุษย์

สำหรับปรัชญาภควัตศิดา องค์พระเจ้ามีบทบาทสำคัญในแง่ที่ว่าพระองค์ได้เข้ามา มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและให้ผลทางด้านบันดาลคุณแก่ "คนทำดี" กับลงโทษแก่ "คนทำชั่ว" ซึ่งมีลักษณะที่พิเศษแตกต่างไปจากคำสอนทางจริยธรรมในพุทธปรัชญา เพราะเกณฑ์ตัดสิน จริยธรรมในพุทธปรัชญาไม่มีความเกี่ยวข้องกับที่คนะ เรื่องพระเจ้า ทั้งยังปฏิเสธความคิด เรื่องพระเจ้า รวมทั้งบทบาทและความมีอยู่ของพระเจ้าด้วย

บทความเรื่อง "THE GOAL : EMANCIPATION AS SELF-AWAKENING IN GOD" จากหนังสือ INTRODUCTION TO THE BHAGAVAD GITA-ITS PHILOSOPHY AND CULTURAL SETTING เขียนโดย GEORG FEUERSTEIN ได้กล่าวถึงบทบาทสำคัญ ของพระเจ้าที่มีต่อความประพฤติทางจริยธรรมของมนุษย์ในทัศนะแห่งปรัชญาภควัตศิดาไว้ดังนี้

...สำหรับภควัตศิดา พระเจ้ามิได้มีบทบาทและฐานะเป็นเพียงที่มา ของโลกและต้นกำเนิดของชีวิตเท่านั้น แต่พระเจ้ามีความดำรงอยู่โดย พระองค์เอง กล่าวคือ ธรรมชาติและความเป็นชัตตา มีความเป็นอยู่ใน พระองค์ การเข้าถึงความดีและการบรรลุโมกษะได้เกิดขึ้นภายใต้ความ สึกล้ำที่มีอาจหยังถึงของพระองค์ ความคิดเช่นนี้ปรากฏอยู่ในโคลงมาก หลายของภควัตศิดา เช่น

๑. ผู้ใดก็ตามที่ละทิ้งความปรารถนาจนหมดสิ้นแล้ว เคลื่อนไหวไปมา โดยปราศจากความต้องการ ปราศจากความคิดที่ว่า "เป็นของข้า" ปราศจากความ สำนึกถึงตนเอง เขาเหล่านั้นกำลังเข้าใกล้สถานติ (II.71)

๒. นี้เป็นสภาวะแห่งพรหม โอนุตรแห่งภารตะเอย ผู้ใดก็ตามที่เข้าถึง สถานะนี้ได้จะไม่ถูกหลอกหลวงอีกต่อไป ถ้าเขายังคงอยู่ในสถานะนี้ได้จน กระทั่งวาระสุดท้าย เขาผู้นั้นได้บรรลุแล้วซึ่งความดับขันธในพรหม (II.72)

๓. โดยการใส่แอกให้กับตนเอง โยคีผู้เหนียวรั้งตนเองจะ เข้าใกล้ สถานติ จุดหมายสูงสุดแห่งความดับขันธ เป็นอยู่ในตัวข้า (VI.15)

๔. ผู้ใดก็ตามที่มุ่งไปสู่ความเป็นหนึ่งและภักดีต่อข้า จะมีชีวิตอยู่ใน ภวันต์ทั้งปวง เขาผู้นั้นดำรงอยู่ในตัวข้า (VI.31)

๕. ในหมู่โยคีทั้งปวง ผู้ที่รักข้า ด้วยศรัทธาและชัตตาของเขา เขาจะถูกดูถูกกลั่นเข้าไว้กับข้า ข้าถือว่าเขาเป็นแอกอย่างยิ่งของข้า (VI.47)

ผู้ปฏิบัติตามคำสอนของปรัชญาภควัทธิศดา สามารถเลือกระหว่างสองทางเพื่อบรรลุถึงโมกษะ " ทางหนึ่งเขาจะต้องค้นให้พบสัจจะของตน บรรลุถึงอาตมันและเข้าถึงพระเจ้า โดยการพึ่งพาพลังความสามารถ หากเพียรด้วยตนเอง หรือทางที่สอง เขาจะขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าโดยตรง ด้วยการอาศัยสมรรถนะแห่งความภักดีของเขาอันวอนต่อพระองค์ให้สามารถข้ามพ้นขอบเขตของสังสารวัฏ พระพรหมทานอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งพระเจ้าประทานต่อผู้จงรักภักดีต่อพระองค์ในระหว่างการยกระดับจิตของเขาจะช่วยให้ เข้าถึงจุดหมายได้" (Geory Feuerstein 1974, 160-162) เพราะฉะนั้นโดยนัยแห่งคำสอนของภควัทธิศดา พระเจ้าจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในทุกขั้นตอนของระบบจริยธรรม การทำดีหรือทำชั่วของบุคคลขึ้นอยู่กับ การมุ่งเข้าถึงพระองค์หรือมุ่งหลีกเลี่ยงจากพระองค์เป็นเกณฑ์ ลักษณะเช่นนี้เรียกว่าแตกต่างจากเกณฑ์ตัดสินในพุทธปรัชญาในแง่ที่ว่า เกณฑ์ตัดสินในพุทธปรัชญานั้น แม้ว่าจะถือเอาเจตนาเป็นเกณฑ์ตัดสินเช่นเดียวกัน แต่เจตนาในการทำดี หรือ กุศลเจตนา และเจตนาในการทำชั่วหรืออกุศลเจตนาไม่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ภควัทธิศดาเรียกว่า "พระเจ้า" แต่อย่างใด หากเป็นเรื่องของเจตนาของบุคคลผู้นั้นต่อการกระทำของเขาซึ่งมีต่อตนเองและบุคคลซึ่งเขามีความสัมพันธ์ด้วย

๒.๒ การตัดสินควมดีความชั่วของบุคคลเกี่ยวกับเรื่องฆ่า

ข้อแตกต่างที่สำคัญอีกประการหนึ่งของ เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมในพุทธปรัชญาและปรัชญาภควัทธิศดา คือ ความสัมพันธ์ของการฆ่าชีวิตกับการตัดสินความดีหรือความชั่วของบุคคล กล่าวคือ การมีเจตนาบูชาพระเจ้าของภควัทธิศดาได้ถือเอาเรื่อง การทำหน้าที่ให้เหมาะสมตามวาระโดยไม่หวังผลและทำด้วยความภักดี มาเน้นเป็นหลัก ทำให้เกิดจุดที่แย้งกับเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมในพุทธปรัชญาอย่างมากในประเด็นเรื่อง การฆ่า หรือที่พุทธปรัชญาเรียกว่า "ปาณาติบาต" คือ การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การทำให้ตายหรือทำให้ชีวิตให้ดับสลายไป ไม่ว่าจะเป็ชีวิตของมนุษย์หรือสัตว์ พุทธปรัชญาจัดเป็นการทำอกุศลกรรม เป็นสิ่งไม่ควรทำ เป็นการทำให้จิตเศร้าหมอง ไม่บริสุทธิ์ เนื่องจากพุทธปรัชญาเคารพในการมีชีวิต ถือว่าการฆ่าลายชีวิตเป็นบาป และเป็นการทำความชั่ว ซึ่งทัศนะนี้ปรัชญาภควัทธิศดาเห็นแตกต่างกันออกไป คือ เมื่อบุคคลจำเป็นต้องกระทำหน้าที่โดยไม่อาจหลีกเลี่ยงการฆ่าได้ บุคคลก็ควรจะทำโดยไม่

หลักเสียง ดังเช่นการทำสงครามระหว่างอรชุนกับเหล่าคณาจารย์และญาติพี่น้องของเขาเอง จัดเป็นการฆ่าที่กระทำเพราะหน้าที่ของกษัตริย์ เพื่อผดุงความยุติธรรม เป็นการทำให้โลกาสงเคราะห์ตามคำสอนของคีตา ภควทคีตาไม่ถือว่าเป็นบาปแต่อย่างใด แต่ถือว่าผู้ที่หักใจจัดความรัก ความสงสารแก่คนชั่วได้แล้วประหารคนเหล่านั้นเสีย เพื่อให้คนดีได้อยู่อย่างสงบสุข เป็นการกระทำความดีประการหนึ่งซึ่งมีคุณค่าน่าสรรเสริญ

... (๗) ท่านจงระลึกถึงแต่อาดมาในการกระทำทั้งปวง จงรบเกิด หากท่านมีใจและปัญญาอันแน่นแฟ้นในอาดมา จักบรรลุถึงอาดมาแท้ทีเดียว ไม่ต้องสงสัย (แสง มนวิฑูร ๒๕๐๙, ๙๗)

(๑๗) ผู้ไม่มีอหังการ และมีปัญญาไม่ติดอยู่ในสิ่งใด ผู้นั้นแม้จะฆ่าประชาโลกนี้เสียก็ชื่อว่าเขาไม่ได้ฆ่าใคร และไม่มีใครฆ่าเขา (แสง มนวิฑูร ๒๕๐๙, ๒๐๖)

(๑๐) ผู้ใดปลงกรรมลงในพรหม สละความประสงค์ ปฏิบัติอยู่ ผู้นั้นย่อมไม่แปดเปื้อนด้วยบาป เสมือนใบบัวอันไม่เปียกเปื้อนด้วยน้ำ ฉะนั้น (แสง มนวิฑูร ๒๕๐๙, ๖๖)

(๓๑) พิจารณาหน้าที่โดยตรงของท่านซิ ท่านไม่ควรจะหวั่นไหว เพราะในนามกษัตริย์ไม่มีอะไรจะดีกว่าสงครามที่เป็นธรรม (แสง มนวิฑูร ๒๕๐๙, ๒๓)

ทัศนะนี้ตรงข้ามกับพุทธปรัชญาซึ่งเห็นว่าหากมีการฆ่ามาประกอบในการกระทำใด โดยมุ่งจุดหมายใดก็ตาม การกระทำนั้นไม่อาจจัดว่าเกิดจากกุศลเจตนา การฆ่าเป็นสิ่งต้องละเว้นอย่างเด็ดขาด "สัตว์ทั้งปวงย่อมสะดุ้งต่ออาชญา ย่อมกลัวต่อความตาย บุคคลพึงทำตนให้เป็นเครื่องเปรียบเทียบแล้ว ไม่พึงฆ่า ไม่พึงใช้ให้ฆ่า" (สุต.ขุท.ธรรม. ๒๕/๒๐/๓๐) พุทธปรัชญาจึงให้คุณค่าของการละเว้นการฆ่าไว้ว่าเป็นการทำความดีอย่างหนึ่ง และเป็นสิ่งที่เรียกว่า "กุศลเจตนา"

... อริยสาวก ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราเองอยากมีชีวิต ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ถ้าใครจะปลงชีวิตเรา ผู้อยากอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ก็จะเป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่เรา ถ้าเราจะปลงชีวิตคนอื่นผู้อยากอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่คนอื่นเหมือนกัน สิ่งใดตัวเราเองไม่ขึ้นชอบ ไม่พอใจ ถึงคนอื่นเขาก็ไม่ขึ้นชอบ ไม่พอใจเหมือนกัน สิ่งใด

ตัวเราเองก็ไม่ชอบ ไม่พอใจ โฉนจะพึงเอาไปผูกใส่ให้คนอื่นเล่า, อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้วย่อมงดเว้นจากปาณาติบาตด้วยตนเอง ย่อมชกชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากปาณาติบาต ย่อมกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากปาณาติบาต ภายสมภารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์ทั้งสามด้านอย่างนี้ (สุต.สัง.มหา. ๑๔/๑๔๕๕/๔๔๒)... ปาณาติบาตมี องค์ ๕ คือ (๑) สัตว์มีชีวิต (๒) รั อยู่ว่าสัตว์มีชีวิต (๓) มีจิตคิดฆ่า (๔) มีความพยายาม (๕) สัตว์ตาย ด้วยความพยายามนั้น (พระราชวรมณี ๒๕๒๕, ๗๗๒)

ในหนังสือพุทธธรรมหน้า ๗๗๓ พระราชวรมณีได้แสดงทัศนะของพุทธปรัชญาเกี่ยวกับปาณาติบาตไว้ ซึ่งผู้เขียนขอเรียบเรียงมาดังนี้ พุทธปรัชญาได้สนับสนุนในเรื่องการฆ่าแม่สัตว์จำพวกที่เรียกว่าดิรัจฉานก็รักชีวิต รักสุข เกลียดทุกข์ เป็นเพื่อนร่วมโลก เกิดแก่เจ็บตายเหมือนกัน ไม่ควรเบียดเบียน แต่ยอมรับว่า การฆ่าสัตว์จำพวกดิรัจฉานมีโทษหรือบาปน้อยกว่าการฆ่ามนุษย์ พระอรรถกถาจารย์ได้แสดงหลักวินิจฉัยว่าการฆ่าสัตว์มีโทษมากหรือน้อยตามหลักต่อไปนี้คือ ในแง่คุณ, พิจารณาจากคุณหรือประโยชน์ที่สัตว์นั้นให้แก่สังคม หากสัตว์มีคุณมาก ฆ่าก็มีโทษมาก สัตว์ที่มีคุณน้อยหรือไม่มีคุณก็มีโทษน้อย เช่น ถือว่าการฆ่าพระอรหันต์มีโทษมากกว่าการฆ่าคนธรรมดา ฆ่าสัตว์ช่วยงานมีโทษมากกว่าฆ่าสัตว์ร้าย, ในเรื่องขนาดกายสำหรับสัตว์ดิรัจฉานที่ไม่มีคุณเหมือนกัน การฆ่าสัตว์ใหญ่มีโทษมาก การฆ่าสัตว์เล็กมีโทษน้อยกว่า, พิจารณาความมีเจตนาหรือพยายามที่จะฆ่า, ถ้าบุคคลมีเจตนาแรงกล้าในการฆ่าก็มีโทษหรือบาปมาก, พิจารณาภิเลส, ถ้าฆ่าด้วยจิตที่ประกอบด้วยกิเลสมาก เช่น มีความโลภ โกรธ หลง มากก็มีโทษหรือบาปมาก เช่น ฆ่าด้วยโทสะ หรือมีความเกลียดชังจะถือว่าบาปมากกว่า การฆ่าเพราะป้องกันตัวจากร้าย

ข. ลักษณะคล้ายคลึงของ เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธปรัชญาและภควัทคิตา

ลักษณะอสังฆพันธภาพของจุดมุ่งหมายแห่งเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธปรัชญาและปรัชญาภควัทคิตา เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในปรัชญาทั้งสองระบบนี้มุ่งไปยังจุดหมายสูงสุดที่คงตัวไม่เปลี่ยนแปลง โดยจุดหมายสูงสุดของการตัดสินทางจริยธรรม

ในพุทธปรัชญาได้แก่การบรรลุนิพพาน ส่วนในปรัชญาภควทศิดาได้แก่ การเข้าถึงพระเจ้า ผู้ที่ปฏิบัติตนตามแนวทางของพุทธปรัชญาจะมุ่งเข้าสู่เป้าหมายคือ การบรรลุนิพพาน ส่วน ผู้ที่ปฏิบัติตนตามแนวทางของภควทศิดาจะมุ่งเข้าสู่เป้าหมายคือ บรรลุการเข้าถึงพระเจ้า ซึ่งจุดหมายดังกล่าว เป็นทัศนะที่ปรัชญาทั้งสองระบบได้ตั้งไว้อย่างไม่เปลี่ยนแปลง ศาสนิกชน จะต้องมุ่งไปยังจุดหมายนี้โดยการปฏิบัติตามคำสอนทางจริยธรรม เป็นบรรทัดฐาน

๑. บรรลุการเข้าถึงพระเจ้าด้วยการทำหน้าที่ตามวาระ

ปรัชญาภควทศิดามุ่งสอนให้บุคคลประพฤติปฏิบัติในกรรมที่ควรทำโดยไม่หวังผล เพื่อที่จะบรรลุการเข้าถึงพระเจ้าได้ในที่สุด การที่จะเข้าถึงพระเจ้านั้น ศิดาสอนให้บุคคล ทำงานไปตามหน้าที่แห่งวาระของตนโดยไม่หวังผล ด้วยจิตใจที่ปล่อยวางจากการคำนึง ถึงประโยชน์ส่วนตน ศิดาแบ่งคนในสังคมออกเป็น ๔ วาระ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์หรือไวยสยะ ชูทร กษัตริย์มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง ทำสงครามเพื่อปกป้องรัฐ พราหมณ์มีหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนความรู้ ไวยสยะมีหน้าที่ค้าขาย ทำกสิกรรม ทำการ ปลูกสัตว์ และชูทรมีหน้าที่ในการรับใช้วาระทั้งสามด้วยการ เป็นกรรมกรใช้แรงงาน

การทำหน้าที่ตามวาระจัดเป็นการแสดงความภักดีและการบูชาต่อพระเจ้า เป็นการทำให้พระองค์โปรดปราน เป็นแนวทางที่พระองค์ได้ระบุไว้ว่าจะทำให้บุคคลหลุดพ้น จากการเวียนว่ายตายเกิดในโลกและไปอยู่ร่วมกับพระองค์ในสวรรค์ การที่บุคคลทำหน้าที่ ของตนตามวาระอย่างถูกต้องไม่ก้าวก่ากายนี ศิดาถือว่าเป็นลักษณะของคนดี เป็นการทำความดี ส่วนผู้ที่ละทิ้งหน้าที่ตามวาระของตน ไม่ปฏิบัติตามคำสอนในเรื่องการทำหน้าที่ตาม วาระก็จัดเป็นคนชั่ว ทำสิ่งที่ขัดต่อพระประสงค์ของพระเจ้า

...(๓๑) พิจารณาถึงหน้าที่โดยตรงของท่านซิ ท่านไม่ควรจะหวั่นไหว เพราะในนามกษัตริย์ไม่มีอะไรดีกว่าการทำสงครามที่เป็นธรรม

(๓๓) หากท่านจักไม่ทำสงครามอันเป็นธรรมเช่นนี้ไซ้ ท่านก็จะเป็นผู้ละทิ้งหน้าที่โดยตรงของท่านและเกียรติของท่าน ซึ่งจะได้รับแต่ความชั่วช้าอยู่ถ้ายเดียว

(๓๔) จงทำความสม่ำเสมอในบุรุษและทุกข์ ลากและเสื่อมลาก ความชนะและความพ่าย ฉะนั้นจงเตรียมพร้อมเพื่อรบ แล้วท่านจะพ้นจากปวงบาป (แสง มนวิทูร ๒๕๐๔, ๒๓-๒๔)

...(๔๑) ปรีตปะ หน้าที่ทั้งหลายของพราหมณ์ กษัตริย์ ไวศยะ และศูทร ได้จำแนกไว้แล้วตามคุณะอันมีนิสัย เป็นแดนเกิด

(๔๒) หน้าที่ของพราหมณ์ ที่เกิดจากนิสัยเดิม คือ การบังคับ อินทรีย์ภายในใจ การบังคับอินทรีย์ภายนอก การบำเพ็ญพรต ความบริสุทธิ์ ความอดทน ความซื่อตรง ปัญญา (มีความรู้ตามตำรา) และญาณ (การตรัสรู้ในอาตมมัน) และความเสื่อมใสในพระเวท

(๔๓) หน้าที่ของกษัตริย์ที่เกิดจากนิสัยเดิม คือ ความกล้าหาญ ทรงเดชะ ความมั่นคง ความเข้มแข็ง ความไม่ครั้นคร้ามในสงคราม บริจาคทาน และความสามารถในการปกครอง

(๔๔) หน้าที่ของไวศยะ ที่เกิดจากนิสัยเดิม คือ กลีกรกรรม โครักขกรรม วาณิชยกรรม ส่วนหน้าที่ของศูทรอันเกิดจากนิสัยเดิมคือการ รับใช้ (แสง มนวิฑูร ๒๔๐๘, ๒๑๒-๒๑๓)

หนังสือ Introduction to the Bhagavad Gita ซึ่งเขียนโดย Georg Feuerstein ในบทความชื่อ "Man: The Janus-faced Being" ได้กล่าวถึงที่มา และความสำคัญของระบบวรรณะซึ่งสัมพันธ์กับหน้าที่การงานของบุคคลดังนี้

...ข้ออีกคือ เบื้องต้นสำหรับบุคคลในอินเดียซึ่งยังคงมีผลแม้ในปัจจุบัน ได้แก่ เรื่องวรรณะ บุคคลต้องเป็นสมาชิกของวรรณะใดวรรณะหนึ่ง การแบ่งชั้นวรรณะนี้ ในชั้นแรกก็แบ่งตามภูมิธรรมของแต่ละคนซึ่งมีจริตและความสามารถแตกต่างกัน ครั้นต่อมาก็มีเรื่องของพันธุกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นับแต่เวลานั้นก็ได้ถือเอาเป็นเรื่องเคร่งครัดมาก ลักษณะสำคัญ ๆ ของการแบ่งชนชั้นวรรณะนี้ยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบันไม่ผิดแผกอะไรกันกับที่ปรากฏอยู่ในสมัยของมหาากาพย์ ศิตากำเนิด อาจจะเป็นไปได้ว่า บทสวดสรรเสริญในฤคเวทนั้นเป็นต้นเค้าของความคิดเรื่องชนชั้นวรรณะในยุคแรก โดยปรากฏในบทสาธยายดังกล่าวว่า พราหมณ์เกิดจากโอษฐ์ของพระเจ้า กษัตริย์เกิดจากพระพาหา ไวศยะเกิดจากต้นพระเพลา และศูทรเกิดจากพระบาท นอกเหนือไปจากชน ๔ ชั้นนี้แล้วเรียกว่า ทัสยุ(ทาส) แต่ละวรรณะ เหล่านี้มีหน้าที่พึงปฏิบัติส่วนตนตามธรรมชาติที่กำหนดให้แล้วอย่างเหมาะสม หน้าที่สำคัญตกอยู่กับพรมณ์ซึ่งเป็นผู้อารักขามรดกทางจิตวิญญาณของประชาชนด้วยการสั่งสอนอบรมและให้คำปรึกษาแนะนำ พวกนี้จำต้องอบรมตนเพื่อให้บรรลุ เห็นแจ้งทางจิตและมีพละนาภาพเพื่อที่จะได้นำทางได้อย่างฉลาดและยุติธรรม เป็นผู้นำในการดำรงชีพอย่างสมณะ ปราศจากความทะเยอทะยานในทางโลก สังคมพึง

เป็นผู้อนุเคราะห์ที่ด้านปัจจัยการดำรงชีพแก่พราหมณ์, กษัตริย์นั้นระบุว่า มีหน้าที่ป้องกันประเทศเพื่อดำรง เสรีภาพแก่อาณาประชาราษฎร์ พิทักษ์ เอกราชแก่รัฐ แม้จะมีสิทธิในการใช้ชีวิตอย่าง เรืองรมณ์ แต่ก็ยังต้อง พร้อมทั้งจะพลีชีพตามหน้าที่ ส่วนไวศยะมีหน้าที่ในการผลิตและกระจาย ความมั่งคั่ง ด้วยการเกษตร กลสิกรรม และการพาณิชย์ และวรรณะที่ ๔ คือ ชูทร มีหน้าที่รับใช้แก่บุคคลในวรรณะต่าง ๆ โดยการใช้แรงงานเป็น กรรมกร พร้อม ๆ กับภาระหน้าที่อันกำหนดไว้ตายตัวนี้ ซึ่งจะได้รับ การถ่ายทอดจากบิดามารดาไปยังบุตร จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไป จากบรรพบุรุษไปยังอนุชนสมาชิกในสามวรรณะแรกจะมีส่วนร่วมในการ ปฏิบัติสาธารณธรรม ๑๐ ประการตามที่บัญญัติไว้ในพระมนุธรรมศาสตร์ อันได้แก่ ความเที่ยงตรง(ธฤติ), ความอดกลั้นและให้อภัย(กษมา), การ ช่มใจ(ทมะ), การไม่ลักทรัพย์(อสเตย), ความบริสุทธิ์ทางกายและใจ (เศจ), การทำอินทริย์ให้สงบระงับ(อินทริยนิครห), ปัญญา(พุทธิ), การเรียนรู้ปรัชญา(วิทยา), ความซื่อสัตย์(สัตยะ) และความไม่โกรธ (อโกรธะ) ซึ่งบุคคลในทั้งสามวรรณะนี้ถือว่าเป็นผู้เกิด ๒ ทน (ทริชาตยะ) ซึ่งหมายถึงการเกิดใหม่ในสังคมพระเวท คนเหล่านี้ได้รับสิทธิในการศึกษา พระเวทโดยมีวรรณะพราหมณ์ เป็นผู้สอนความรู้นี้ ในขณะที่พวกชูทรและหัสยุ (ทาส) ถูกกีดกัน เรื่องดังกล่าวนี้อย่างน้อยก็เป็นไปในทางทฤษฎีที่พวกชูทร ได้รับการยกย่องให้ เป็นผู้ประ เสิร์ฐ โดยอาศัยการปฏิบัติธรรมที่เคร่งครัด อย่างหาข้อตำหนิติได้ผนวกกับใช้ความฉลาดส่วนตน การกีดกันพวกชูทร และทาสออกไปจากการมีส่วนร่วมทางศาสนานั้น เป็นสาเหตุมาจากทัศนะ ทางปรัชญาที่ว่าด้วยกฎแห่งกรรม กล่าวคือความคิดที่ว่าบุคคลจะถือกำเนิด เป็นพราหมณ์หรือทาสนั้นสุดแล้วแต่พลังกรรมที่เขาเคยบำเพ็ญมาแต่ชาติ ปางก่อน กระนั้นก็ตาม ทาสมีจำเป็นต้องเกิดเป็นทาสตลอดไป ใน พระมนุธรรมศาสตร์ได้บ่งไว้แจ่มชัดว่า จากทาสกลายเป็นพราหมณ์ จากพราหมณ์กลายเป็นทาสก็ด้วยความประพฤติทางจริยธรรม ดังนี้ เดก เช่นเดียวกันในหมู่กษัตริย์และไวศยะทัศนะที่ใจกว้างต่อวรรณะนี้ได้ ปรากฏอยู่ที่ทั่วไปในคัมภีร์ภควัทคีตา พระกฤษณะในคีตาสอนให้เห็นถึง ความเท่าเทียมกันในการแสวงหาสัจธรรม มิมีผู้ใดที่จะถูกกีดกันออกไปจาก การแสวงหาความจริงสูงสุด (Georg Feuerstein 1974, 115-125)

ในประเด็นของการเน้นที่คุณค่าของการทำหน้าที่ตามวรรณะอัน เป็นการแสดงเจตนา บูชาพระเจ้าสำหรับปรัชญาภควัทคีตานัน จุดที่เรามองเห็นได้ชัดคือ เนื้อหาของคัมภีร์ภควัทคีตา ทั้งหมด นั้นเอง โดยจัดว่าเป็นความคิดสรุปรวบยอดอีกประเด็นหนึ่งอันสำคัญยิ่ง เนื้อเรื่อง ที่กล่าวถึง อรชุน ซึ่งเป็นบุคคลในวรรณะกษัตริย์ได้เข้าสู่ สงครามกับญาติพี่น้องของตนเองอันเป็น

ฝ่ายธรรม มีพระกฤษณะเป็นที่ปรึกษาและสารถิ ซึ่งในเรื่องคือ พระเจ้าที่อวดารลงมา เพื่อสอนธรรมนี้แก่อรชุน พระกฤษณะสอนให้อรชุนทำหน้าที่ของตนตามวาระ กล่าวคือ เมื่อเป็นกษัตริย์ก็ต้องรบ แม้ว่าฝ่ายข้าศึกจะเป็นญาติและอาจารย์ผู้มีพระคุณของตนเอง ก็ตาม และถึงแม้ว่าจะต้องสังหารผู้คนเหล่านั้นให้หมดสิ้นไปก็ตาม ภควทศิตาถือว่า การทำหน้าที่ตามวาระ เป็นสิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่ต้องกระทำโดยไม่ละเว้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม เป็นการกระทำเพื่อสงเคราะห์โลก ผดุงความถูกต้องให้คงอยู่ต่อไปในโลก เพราะพวกญาติของอรชุนนั้น ตามเนื้อเรื่องเป็นฝ่ายที่ใช้กำลังแย่งชิงราชบัลลังก์ และยึดเอาเมืองในปกครองของอรชุนไปโดยอำนาจ การทำหน้าที่ตามวาระของอรชุนเป็นสิ่งที่กฤษณะสนับสนุนอย่างยิ่งและเน้นให้กระทำให้ถึงที่สุด โดยให้ละทิ้งความท้อแท้และกลัวบาปที่จะเกิดจากการฆ่าฟันผู้คนทั้งหลายเสีย เพราะการทำหน้าที่ตามวาระของอรชุนแม้ว่าจะต้องประหารฆ่าฟันผู้คนก็จัดเป็นสิ่งที่ถูกต้องหากว่าคนเหล่านั้นเป็นคนเลว และศิตาไม่ถือว่าการฆ่าเป็นบาปมากกว่าการสังหารคนเลวคนชั่วซึ่งก็ได้ขัดกับหลักอหิงสา คือการไม่เบียดเบียน ดังที่ได้อธิบายไว้อย่างละเอียดในตอนต้นของบทที่ ๔ ไปแล้ว

ภควทศิตาได้เสนอความเห็น เกี่ยวกับความจำเป็นของการกระทำหน้าที่ตามวาระอัน เป็นสิ่งควรทำและต้องทำไว้ ในอธยาย ที่ ๑๔ (โมกษสันยาสโยค) โศลกที่ ๔๔ - ๔๕ ดังนี้

...(๔๔) บุคคลประจำอยู่ตามหน้าที่ของตน ย่อมได้รับผลสำเร็จ ผู้ประจำตามหน้าที่ของตนย่อมได้รับผลสำเร็จ ผู้ประจำตามหน้าที่ของตนได้รับผลสำเร็จอย่างไร ท่านจงสดับผลนั้นต่อไป

(๔๖) กุศลทั้งหลาย เกิดขึ้นจากสิ่งอันใด สิ่งทั้งปวงนี้ ถูกสิ่งอันใดห่อหุ้มไว้ บุคคลจะต้องปรนนิบัติ ต่อสิ่งนั้น ๆ ด้วยกรรม(การกระทำ) ของตนเอง จึงจะประสบความสำเร็จ

(๔๗) ธรรมของตนเอง แม้ไร้คุณ ยังดีกว่าธรรมของผู้อื่นอันประพดิง่าย บุคคลทำกรรมเหมาะแก่นิสัยของตนเอง ย่อมไม่ได้รับบาปเลย

(๔๘) เกานตยะ กรรมที่เกิดพร้อมกับการอุปติ(ได้แก่ สหชาตกรรม หมายถึงอุปนิสัย) แม้จะมีโทษอยู่บ้าง ก็ไม่ควรละทิ้ง เพราะการเริ่มทุก ๆ อย่างย่อมถูกปกคลุมด้วยโทษ เสมือนไฟถูกปกคลุมด้วยควันฉะนั้น(แสง มนวิฑูร ๒๔๐๔ : ๒๑๓-๒๑๔)

ภควิศิตาถือว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกนี้ขึ้นมา รวมทั้งสากลจักรวาล มนุษย์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งในจักรวาลอันกว้างใหญ่ไพศาลนี้ ภควิศิตาถือว่าความดีประการหนึ่งนอกเหนือไปจากการมีเจตนามุ่งรักดีบูชาพระเจ้า เพื่อให้เข้าถึงความหลุดพ้นแล้ว มนุษย์ยังควรจะต้องมุ่งทำหน้าที่ของตนให้สำเร็จโดยปราศจากการหวังผลตอบแทน แต่ให้ทำหน้าที่การงานของตนโดยถือเสียว่าเป็นการทำหน้าที่นั้นเพื่อพระเจ้า ซึ่งตนเองเป็นเสมือนเครื่องมือของพระองค์ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังเช่นอรชุนซึ่งทำสงครามตามหน้าที่ของวรรณะกษัตริย์ขจัดอธรรมตามคำสั่งสอนของพระกฤษณะผู้เป็นตัวแทนของพระเจ้าในโลกมนุษย์ในคัมภีร์ภควิศิตา ความดีและความถูกต้องทั้งหลายตามทัศนะศิตา เป็นสิ่งที่ถูกบัญญัติขึ้นตามเทวประสงค์ เป็นโองการของพระเจ้าโดยตรง พระกฤษณะได้ทรงให้หลักการใหญ่ ๆ ที่สำคัญเอาไว้โดยให้บุคคลผู้นับถือเชื่อฟังคำสั่งสอนนั้น ๆ นำเอาหลักการต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ตามสถานการณ์ที่แต่ละบุคคลประสบในชีวิต ดังที่เราได้พบในภควิศิตาว่า ระบุถึงหลักและนิยามของคุณธรรมและลักษณะของสิ่งที่ดีและชั่วอย่างกว้าง ๆ

พระกฤษณะต้องการให้การกระทำของเรา เป็นการสงเคราะห์ผู้อื่น ให้ผู้อื่นดำรงชีวิตอยู่ในโลกในสภาวะที่ดีขึ้นหมายถึงผู้ที่ทำดี เป็นคนดีมีคุณธรรม ส่วนคนชั่วนั้น เป็นสิ่งที่คนดีทั้งหลายต้องช่วยกันกำจัดหรือลงโทษให้เข็ดหลาบ ซึ่งศิตาถือเป็นการกระทำเพื่อสงเคราะห์โลกแบบหนึ่ง การกระทำของเรานั้นต้องทำไปโดยไม่เบียดเบียนคนดี ไม่เบียดเบียนหรือทำให้คนดีเดือดร้อน ข้อนี้เป็นอุดมคติทางสังคมที่เกี่ยวข้องถึงความดีทางจริยธรรมของพระกฤษณะ เรียกว่า "โลกา-สงเคราะห์" ในศิตาอธยายะที่ ๑๘ โศลกที่ ๖๓ หน้า ๒๑๘ พระกฤษณะได้ขอให้อรชุนจงพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนก่อนที่จะเลือกหนทางปฏิบัติต่อไปที่เรียกว่า วมฤไสย เพราะจริยธรรมที่สมบูรณ์ได้จากพุทธิศิตาถือว่าการกระทำของเราจะหยั่งรากไปถึงฤตะซึ่งฝังลึกอยู่ในภาวะของมนุษย์ได้ที่เรียกว่า เป็นบุคคลผู้เห็นแจ้ง (ภวจิตตะ) และการปฏิบัติตนให้ดำรงอยู่ในคุณธรรมนั้น เป็นวิธีทางไปสู่ความเจริญในชีวิตอย่างหนึ่งในทัศนะของศิตานั้นจะ เกิดจากความรักดีต่อพระเจ้า ซึ่งเป็นผู้ควบคุมกฎธรรมชาติ เมื่อบุคคลมีความรักดีมีความเข้าใจในพระเจ้าแล้วจึงได้ปฏิบัติตนตามสำนึกนั้น เรียกว่า เป็นการปฏิบัติธรรมะ ศิตาแบ่งธรรมะนี้เป็นสองความหมายในความหมายแรกหมายถึง ฤตะ คือ กฎธรรมชาติซึ่งมีพระเจ้าควบคุมอยู่ โดยเชื่อว่ามนุษย์

ได้รับความเดือดร้อน พระองค์ก็จะอวตารลงมาช่วยเหลือ และในความหมายที่สอง หมายถึง สวภาพหรือสวภาวะ คือ หน้าตามารณะหรือหน้าที่ตามอาชีพของบุคคล ได้แก่หน้าที่ที่บุคคล มีต่อตนเองและสังคม

ในภควัทคีตา อธิบาย ที่ ๑๑ โศลกที่ ๓๒-๓๔ ได้ระบุชัดเจนถึงเหตุผลที่มนุษย์ ควรกระทำหน้าที่ของตนโดยระลึกว่าเป็น เครื่องมือของพระเจ้า ในการมุ่งทำความดีให้ปรากฏ ในโลก ดังคำปรารภของพระกฤษณะต่ออรชุน ที่พระองค์สอนให้ทำหน้าที่ตามความจำเป็นของ สถานะการณณ์ แม้ว่าจำเป็นจะต้องฆ่าหรือประหารชีวิตก็ตาม ซึ่งจุดนี้เองที่ทำให้ ภควัทคีตามีทัศนะแตกต่างจากพุทธปรัชญา ในโศลกดังกล่าวระบุว่า

...(๓๒) อาตมาเป็นกาล กระทำการผลาญโลก เป็นผู้เจริญ
แพร่หลาย เวลานี้กำลังลงมือผลาญโลก นักรบทั้งปวงซึ่งอยู่ใน
ทุก ๆ กองทัพแม้เว้นท่านเสียแล้ว จะอยู่ไม่ได้เลย

(๓๓) ฉะนั้น ท่านจงลุกขึ้น จงรบเกียรติยศ เพราะขณะศัตรู
จงเสวยราชสมบัติอันมั่งคั่ง พวกเหล่านี้อาตมาประหารเสียก่อนแล้ว
ดูกรท่านสัพยสะจิน (ผู้ยิงธนูได้ทั้งขวาและซ้าย) ท่านจง เป็นผู้อำนวยการ
การเกิด

(๓๔) ไทธนะ ภิษมะ ชยัทรถ กรรณและนักรบอื่น ๆ อาตมา
ได้ฆ่าเสียแล้ว ท่านจงชนะ จงอย่ากลัว รบซิ จงเป็นผู้ชนะปางศัตรู
ในสนามรบ (แสง มนวิฑูร ๒๕๐๘, ๑๔๐-๑๔๑)

ข้อความอันมีความหมายที่กล่าวถึงชีวิตมัน เป็นพลังแห่งชีวิตที่ดำรงอยู่ในร่างกาย ของสิ่งมีชีวิตตามนัยภควัทคีตา เราจะพบอีกในหนังสือ "The BHAGAVAD-GITA" เขียน อธิบายโดย R.C.Zaehner ศาสตราจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญาอินเดียแห่งมหาวิทยาลัย Oxford หน้า ๔๔ หัวข้อ "The Undying Self" ว่าคัมภีร์ภควัทคีตาระบุถึงชีวิตมัน หรือศรัณในอภิชัยที่ ๒ โศลกที่ ๑๗-๒๑ มีใจความดังนี้

...(๑๗) พึงรู้ไว้ดีไว้ว่า สิ่งซึ่งแผ่ทั่วสากลจักรวาลนี้ ย่อมไม่มีความ
พินาศ ใคร ๆ ไม่อาจทำลายสิ่งที่ไม่เสื่อมสิ้นนี้ให้พินาศไปได้

(๑๘) ชีวิตมันอันเป็นสภาพเที่ยงแท้ ไม่พินาศ อยู่เหนือการพิสูจน์
เข้าอาศัยร่างกายอันมีที่สุด จงรบเกิด ท่านเผ่าภรด

(๑๙) ใครนึกเอาว่าชีวิตมันนี้เป็นผู้ฆ่าและคิดเอาว่า ชีวิตมันนี้
เป็นผู้ถูกฆ่า เขาทั้งสองนั้นเป็นผู้ไม่รู้จักความจริง เนื่องจากมันไม่ได้ฆ่า
ใครและไม่ถูกใครฆ่า

(๒๐) ชีวามันไม่เคยเกิด ไม่เคยตาย จะไม่เปลี่ยนแปลง ไม่สูญ และดำรงอยู่เป็นนิรันดร์ ย่อมฆ่าไม่ตาย ในเมื่อร่างกายถูกฆ่า

(๒๑) ผู้ซึ่งรู้จักสิ่งนี้อันไม่เกิด ไม่สูญ ไม่อาจถูกทำลาย และเพียงแท้ เราจะถูกฆ่า หรือจะฆ่าใครได้อย่างไร (R.C. Zaehner 1976, 49)

๒. การบรรลุนิพพาน

จุดหมายอันเป็นอสังขตภาพที่เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธปรัชญาพุ่งไปถึงนั้นได้แก่ การบรรลุนิพพานซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดเช่นเดียวกับการบรรลุถึงพระเจ้าในปรัชญาภควัตศิดา ในคัมภีร์พระไตรปิฎกระบุว่า "นิพพาน อันผู้บรรลุจะพึงเห็นได้เอง ไม่ขึ้นกับกาลเวลา เรียกให้มาจู้ได้ ควรน้อมเอาเข้ามาไว้ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน" (สุต.อัง.ติก. ๒๐/๔๔๕/๒๐๒)

นิพพานมีลักษณะที่พุทธปรัชญาถือว่าเป็น "อสังขตะ" คือ มีอยู่โดยไม่ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัยภายนอก ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลส ภาวะทางจิตที่เรียกว่า นิพพาน ในพระสูตรตันตปิฎกกล่าวถึงไว้ว่า "นิพพานคือ ความสิ้นราคะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะของจิต" (สุต.สัง.สพายตน. ๑๘/๔๘๗/๓๑๐) พุทธปรัชญาถือว่าเป็นเป้าหมายของการปฏิบัติธรรมเป็นการเข้าถึงภาวะที่สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติอันดีงามสูงสุด มักใช้ถ้อยคำที่เป็นอุปมาสำหรับบรรยายภาวะเช่นนี้ เป็นต้นว่า "เปรียบเหมือนไฟที่ดับไปเมื่อสิ้นเชื้อ" (สุต.สัง.สพายตน. ๑๘/๘๐๐/๔๘๕)

คำว่า "นิพพาน" มาจาก "นิพพุด" แปลว่า หมดไป ไม่มีเหลือ กับคำว่า "วาน" แปลว่า เครื่องร้อยถัก เครื่องผูกพัน ซึ่งมุ่งที่จะแสดงถึงภาวะทางจิตใจที่มีลักษณะหมายถึงเย็นใจ ความสดชื่นใจ ไม่มีความกระวนกระวายใจ ปราศจากความร้อนรนใจ มีความสงบใจ หรือหมายถึงจิตใจที่ปราศจากกิเลส คือ ไม่มีราคะ โทสะ โมหะ หรือตัณหา มาเป็นเครื่องผูกพันใจ (สุต.ขุท.สูตร.๒๕/๔๑๐/๔๘๗) และคำบรรยายที่มีลักษณะแสดงเหตุผลก็เช่น "เพราะตัณหาสิ้นไปจากจิตโดยประการทั้งปวง ภาวะนั้นแหละคือ นิพพาน" (สุต.ขุท.อุ.๒๕/๘๔/๑๒๒)

การบรรลุถึงภาวะทางจิตที่เรียกว่านิพพานนี้ พุทธปรัชญาถือว่าเป็นความสำเร็จขั้นสูงสุดในทางธรรม เป็นความหลุดพ้นจากความติดข้องในทางโลกซึ่งทำให้จิตพ้นจากสภาพ

ที่เป็นทุกข์ทั้งปวง ตรงกับภาวะที่ภควทศิตา เรียกว่า "โมกษะ" เป็นอุดมการสูงสุดที่ศาสนิกชน ควรมุ่งไปให้ถึงพร้อมทั้งในชีวิตนี้และชีวิตหน้า พุทธปรัชญาเสนอว่า บุคคลทุกคนเมื่อมีความ เพียร มีความพร้อมแล้วด้วยการฝึกฝนปฏิบัติตนตามแนวคำสั่งสอนก็จะสามารถบรรลุถึงได้ ไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้อง เป็นคนในชาติชั้นหรือวรรณะใด หรือต้องมีฐานะชั้นใดในสังคม ไม่ว่าจะ เป็น เพศหญิงหรือ เพศชาย เป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็มีสิทธิบรรลุถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน ดังมีพุทธภาษิตระบุไว้ว่า

...ทางนั้นชื่อว่าทางสายตรง ทิศนั้นชื่อว่าทิศไม่มีภัย รัตนันประกอบด้วย ล้อคือธรรม มีศิริเป็นฝา มีสติ เป็น เกราะกัน ธรรมรัตนันเราจะบอกให้ มี สัมมาทิฐิผู้นำหน้าเป็นสารathi บุคคลใดมียานเช่นนี้ จะเป็นสตรีหรือนุรุษก็ตาม เขาย่อมสามารถไ้ช้ยานนั้นขับไปถึงสำนักแห่งนิพพาน" (สุต.สัง.สคาถ. ๑๕/๑๔๔/๔๕)

เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธปรัชญานั้นใช้เจตนา เป็น เครื่องตัดสินซึ่งกล่าวว่่า เจตนาดีคือเจตนาที่เป็นกุศล อันประกอบด้วย อโลภะ อโทสะ อโมหะ การกระทำ ที่ดีจะต้อง เกิดจากเจตนาที่เป็นกุศลนี้เป็น เครื่องส่ง เสริม ให้มุ่ง เข้าสู่เป้าหมายคือนิพพาน เป็นหลัก เช่นเดียวกับศิลาที่มุ่งไปยังพระ เจ้า เสมอ

อย่างไรก็ตาม พุทธปรัชญาถือว่าคนเรามีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคม และทำ ประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นด้วย โดยบุคคลต้อง เป็นคนดีก่อนแล้วใช้ความดีนั้นไปช่วย เหลือจรรโลง สังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ คนที่ยังทำความดีไม่สมบูรณ์ก็ไม่อาจทำ ประโยชน์ใด ๆ ให้เกิดขึ้น แก่สังคมได้อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้การทำความดีต้องทำความดีให้ เกิดแก่ตนเองก่อน โดย เป็นผู้มีเจตนาในการกระทำทั้งส่วนตนและที่ เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นโดยชอบด้วยกุศล ทำจิตใจ ให้ปราศจากความโลภ ความโกรธ ความหลงในสิ่งทั้งปวง พุทธปรัชญาไม่เน้น เรื่องการ ทำหน้าที่ตามวรรณะ เหมือนกับปรัชญาภควทศิตา แต่ถือว่าบุคคลไม่ว่าจะ เป็นใครก็ตามมีหน้าที่ ที่ต้องทำความดี เพื่อพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติ มีคุณธรรมประจำใจ ปฏิบัติด้วยใจที่เปี่ยมใน กุศลต่อตนเองและบุคคลอื่น ๆ มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่อย่าง เดียวกันนั่นคือหน้าที่ที่จะต้องทำความดี ทั้ง เพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่น ในธรรมบทกล่าวว่่า "บุคคลไม่พึงทำลาย ประโยชน์ของตนเพื่อ ประโยชน์ของคนอื่น แต่เมื่อรู้ ประโยชน์ส่วนตนแล้วบุคคลจึงพึงอุทิศตนเพื่อ ประโยชน์ของคนทั่วไป

(สุต.ขุท.ธรรม. ๒๔/๓๗) ในประเด็นนี้ มีเหตุผลก็คือว่า บุคคลไม่อาจช่วยเหลือผู้อื่นในทางศีลธรรมหรือให้มีพัฒนาการทางจิตใจได้หากตนเองไม่ปฏิบัติตนให้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมความดีนั้นก่อน เมื่อตนเองยังเป็นคนชั่วอยู่จะสามารถสั่งสอนให้ผู้อื่นเป็นคนดีไปไม่ได้ ผู้ที่มุ่งทำประโยชน์แก่ผู้อื่นจะต้องเพิ่มพูนความดีส่วนตนให้มากขึ้น ก่อนที่เขาจะไปช่วยเหลือคนอื่นได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เนื่องด้วยถือว่าการกระทำที่ดีย่อมนำให้ผลที่ดีติดตามมาทั้งแก่ผู้กระทำเองและผู้อื่น ส่วนการกระทำชั่วก็ย่อมจะให้ผลร้ายทั้งแก่ตนเองและสังคมนั้น คือมีผลเกี่ยวโยงกันระหว่างการกระทำของบุคคลต่อสังคมที่เขาอาศัยอยู่

โดยนัยแห่งพุทธปรัชญานั้น มนุษย์แต่ละคนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ด้วย ตามสถานภาพของตนดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นวิทยานิพนธ์นี้แล้ว หน้าที่อันควรปฏิบัตินี้ควรทำด้วยความเสียสละ มีความเมตตากรุณา และประกอบด้วยความรู้ ความฉลาด ผู้ที่มีความดีอย่างสมบูรณ์ควรจะทำกรณงานทุกอย่างด้วยความรู้สึกเสียสละ มีเมตตา และด้วยสติปัญญาที่เท่าทัน มิใช่กระทำไปด้วยความรู้สึกที่ถูกต้องหรือเป็นหน้าที่ที่ต้องทำ บุคคลจะต้องพัฒนาสติคือความรู้สำนึกของตนเองให้ดำรงอยู่คู่กับการมีชีวิตของตนเสมอและมีอยู่ในกรณการกระทำทุกอย่าง

